

HOFJESKRANT

Nieuwsbrief van de Stichting Landelijk Hofjesberaad

nummer 50, najaar 2022

25 jaar
LHB

**VERSLAG
VOORJAARS-
VERGADERING
BRIELLE**

**JUBILEUM-
VIERTING
IN HET
HODSHONHUIS**

Verder in dit nummer: Van de Voorzitter • Onderzoeksrapport De Groene Grachten • Op pad met analytische maquettes van hofjes • Een nieuwe voorzitter • Hofjesnieuws: WOZ in Amsterdam • Leidse Hofjesconcerten • Leids Hofjesberaad • Wederopbouwhofje De Brouwerkamp in Doetinchem gered • Boekennieuws • Jubileum: Lustrumviering • Een kwart eeuw voorzitters • LHB in personen en getallen

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

LANDELIJK

HOFJESBERAAD

LANDELIJK HOFJESBERAAD

De Stichting Landelijk Hofjesberaad is bedacht op 8 april 1997 en daadwerkelijk opgericht op 4 juni 1997.

BESTUURSSAMENSTELLING:

H. van Eesteren, voorzitter
R. Brood, penningmeester
Mw M.P.C. Gielink, secretaris
C.A.M. Schinck, lid
Mw. T.M. van Dijk, lid

HOFJESKRANT

De *Hofjeskrant* is voor geïnteresseerden op aanvraag beschikbaar. Bestuursleden van de aangesloten hofjes krijgen de krant automatisch op hun huisadres. Op de website van het LHB is de *Hofjeskrant* ook te downloaden en/of te lezen.

SECRETARIAAT

STICHTING LANDELIJK HOFJESBERAAD

Vooruitgangstraat 167, 2032 RK Haarlem
Contactpersoon: Joke Slootheer
Het secretariaat is te bereiken van
09.00 - 13.00 uur op 023 - 5400644
of via info@hofjesberaad.nl
www.hofjesberaad.nl

AANMELDING NIEUWE DEELNEMERS

Voor meer informatie over het Landelijk Hofjesberaad en/of de mogelijkheden voor aansluiting bij het beraad kunt u zich richten tot Joke Slootheer (secretariaat). Natuurlijk zijn wij ook zeer geïnteresseerd in uw reactie op de *Hofjeskrant*. Belt of mailt u gerust, ook als u een actieve bijdrage wilt leveren aan het werk van de stichting.

ADVERTEREN IN DE HOFJESKRANT?

Neem dan contact op met het secretariaat
info@hofjesberaad.nl

COLOFON

Uitgave van het Landelijk Hofjesberaad.
Verschijnt tweemaal per jaar: voorjaar en najaar
ISSN: 1872-5619

Redactie: Henk Looijesteijn, Vibeke Kingma (hofjesnieuws)

Vormgeving: Tekst in Vorm, Joke Slootheer

Foto's: Huib van Eesteren, Katja Effting, Thérèse Lanoye, Henk Looijesteijn, Hans van Vrouwerf en Jan Willemink

Druk: Spaarne Werkt, Cruquius

EVEN VOORSTELLEN: EEN NIEUWE REDACTEUR

Sinds het voorjaar van 2022 wordt Henk Looijesteijn als hoofdredacteur van de *Hofjeskrant* vanwege toegenomen werkzaamheden bijgestaan door Vibeke Kingma (1972). Vibeke is net als Henk historicus van opleiding en is werkzaam als historisch ondernemer. Ze woont met haar gezin in Hilversum maar heeft wortels in de Zaanstreek en studeerde geschiedenis in Amsterdam. Zij heeft veel belangstelling voor sociale geschiedenis en heeft het vierde deel van de Hofjesreeks, *Traditie in beweging. Nederlandse hofjes in de periode 1800-1940* (Den Haag 2018) geschreven. Zij neemt voortaan de rubriek hofjesnieuws voor haar rekening.

NAJAARSVERGADERING

Op zaterdag 12 november a.s. zal het Landelijk Hofjesberaad te gast zijn bij het Hofje van Aerden in Leerdam. U bent vanaf 10.00 uur van harte welkom.

In en om de Sint-Catharijnekerk.

VAN DE VOORZITTER

Na negen jaar wordt dit mijn laatste 'Van de voorzitter'. Ik kom daar aan het eind van deze bijdrage op terug. Met veel plezier kan teruggekeken worden op de voorjaarsvergadering in Brielle. Het was de eerste keer dat het LHB te gast was in dit mooie stadje. De dag was uitstekend georganiseerd door de regenten van het Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden. Belangrijk onderdeel van het vergadergedeelte was de presentatie door Rianne den Ouden van adviesbureau De Groene Grachten van het rapport 'Onderzoek naar de verduurzamingsopgave van hofjes'. Het is een zeer gedegen rapport geworden. Hopelijk zal het u kunnen helpen bij de besluitvorming over verduurzaming van uw hof.

Waar we ook met een goed gevoel op kunnen terugkijken, is de viering van het 25-jarig bestaan van het LHB in Haarlem op zaterdag 17 september. Met als decor het prachtige Hodshon Huis, daterend uit 1800, waren er interessante presentaties over geclusterd wonen door Peter Boelhouwer, hoogleraar Housing Systems aan de TU Delft en mevrouw Masi Mohammadi, hoogleraar Smart Architectural Technologies aan de TU Eindhoven. Hun presentaties behandelden vragen als wat is de behoefte aan geclusterd wonen, wat betekent het om geclusterd te wonen, hoe bestuur je dit en hoe en in welke mate is er inbreng van bewoners? Na een zeer geanimeerde borrel volgden enkele heerlijke gerechten in de vorm van een walking dinner. Een en ander werd opgeluisterd door de Flower Town Jazzband uit Haarlem.

Voorafgaande aan de bijeenkomst werd door Willemijn Wilms Floet, onderzoeker en docent architectuur bij de TU Delft, een wandeling langs Haarlemse hofjes georganiseerd met een flink aantal deelnemers. Bijzonder was de aanwezigheid van

Liz Fathi, voorzitter van de Almshouse Association in Engeland en dus mijn Engelse tegenhanger.

Op 12 november eindigt tijdens de najaarsbijeenkomst in Leerdam na negen jaar mijn voorzitterschap van het Landelijk Hofjesberaad. Zoals eerder bericht wordt Raymond Brood mijn opvolger en wordt hij op zijn beurt als penningmeester opgevolgd door Lout de Roos, penningmeester van Huize Grootenboom van Os in Rotterdam. Ook Clemens Regout heeft het bestuur per 30 september verlaten. Hij is opgevolgd door Taetske van Dijk. Taetske is architect van beroep en gaat de nieuw gecreëerde portefeuille Bouwkundige zaken en duurzaamheid vervullen.

Ik heb het voorzitterschap van het LHB met veel plezier vervuld. Hoogtepunten waren het uitbrengen en voltooiën van de Hofjesreeks en de succesvolle lobby tegen de verhuurdersheffing, maar ook de voor- en najaarsbijeenkomsten, immer met veel enthousiasme georganiseerd en altijd afgesloten met een wandeling langs mooie, met trots door hun regenten getoonde hofjes. Ik ben ook blij dat ik samen met

Jan Willeminck het onderwerp verduurzaming van hofjes op de agenda van de overheid heb kunnen brengen, hetgeen geresulteerd heeft in het onlangs gepresenteerde rapport van De Groene Grachten over hofjesverduurzaming. Ik heb genoten van de bestuursvergaderingen, die altijd in een positieve, constructieve en vriendschappelijke sfeer verliepen. Ik heb alle vertrouwen in de nieuwe voorzitter, die het voorzitterschap op deskundige en betrokken wijze zal invullen.

Het was een voorrecht om het Landelijk Hofjesberaad te hebben mogen dienen. Mijn hofjesleven eindigt niet alleen bij het LHB, maar ook als regent van het Heilige Geesthofje in den Haag. Ik ga het hofjeswezen zeker missen, maar zal mij betrokken blijven voelen en hoop nog vele jaren de bijeenkomsten te mogen bijwonen.

Huib van Eesteren

Het Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden, vrolijk vlaggend op deze mooie dag. Rechts de Nymf van de Vrijheid.

VERSLAG VOORJAARSVERGADERING

Op 23 april 2022 was het Landelijk Hofjesberaad voor het eerst te gast in Brielle, bij het deelnemende hofje het Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden. In de Sint-Catharijnekerk werden ongeveer zeventig vertegenwoordigers van ongeveer 32 aangesloten hofjes verwelkomd. Leendert Klok, voorzitter van het regentencollege van het Asyl, dat dit jaar 150 jaar bestaat, gaf een korte inleiding over de geschiedenis van Brielle en het begin van de Nederlandse staat met de inneming van Brielle door de Watergeuzen op 1 april 1572. In het 300ste herdenkingsjaar hiervan, in 1872, werd het initiatief genomen het Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden te stichten als speciaal onderdeel van de feestelijkheden. Later werd de Nymf van de Vrijheid in de tuin van het hofje geplaatst, als symbool voor de toen verworven nationale vrijheid.

Burgemeester Gregor Rensen van Brielle vertelde vervolgens over de 450ste viering van de inname van Den Briel dit jaar, met als thema 'Open de Poort', waaraan de thema's vrijheid, verdraagzaamheid,

bescheidenheid en verbondenheid gekoppeld zijn. Burgemeester Rensen belichtte de vele belangrijke historische gebeurtenissen in Brielle, zoals het katholieke Catharinaconvent uit 1293, de ketterse pastoor van de kerk rond 1552, de inname

van de stad door de Watergeuzen op 1 april 1572 en de wisseling van de Grote Kerk van katholiek naar protestant op 2 april 1572. Voorts sprak hij over de 19 geestelijken afkomstig uit Gorcum die na de inname hier werden omgebracht en later heilig

Ontvangst en orgelspel in de Sint-Catharijnekerk.

Van links naar rechts: Huib, Leendert Klok en Gregor Rensen.

werden verklaard, waardoor Brielle voor katholieken een bedevaartsoord werd. Uiteraard vertelde hij natuurlijk ook over de stichting van het Asyl in 1872, waarbij de tweede vleugel nooit werd gebouwd omdat de koning zijn beloofde financiële bijdrage niet leverde.

Wat betreft de hofjes zag burgemeester Rensen ook in de huidige tijd kansen voor sociale woonprojecten zoals *tiny houses* en knarrenhofjes, waarbij hij zich voorstelde dat het LHB daarin een mooie rol zou kunnen vervullen.

Na deze verwelkomende inleidingen werd het huishoudelijk deel van de vergadering gehouden. Penningmeester Raymond Brood lichtte de financiële verslaglegging toe en deelde mee dat de lidmaatschapsfacturen in het vervolg digitaal zullen worden verstuurd, hetgeen een besparing op de portokosten oplevert. Het 25-jarig jubileum van het LHB op 17 september 2022 zal bekostigd worden uit

het voordelig saldo van de verkoop van de Hofjesreeks. Verder bedankte Raymond voormalig penningmeester Jan Willemink voor het jarenlange zorgvuldige financiële beheer. Een aantal personele wijzigingen vonden plaats met een nieuw lid van de kascommissie en de aankondiging dat per 12 november 2022 Raymond Huib van Eesteren zal opvolgen als voorzitter. In zijn plaats wordt Lout de Roos, regent van Stichting Huizen Grootenboom van Os in Rotterdam, benoemd als penningmeester.

Vervolgens spraken Huib van Eesteren en Jan Willemink over drie belangrijke onderwerpen voor hofjes. Huib vertelde dat per 1 april 2022 ter compensatie van de huurbevriezing van 2021 een wettelijke regeling is ingevoerd voor sociale verhuurders met meer dan honderd woningen, in de vorm van een korting op de verhuurderheffing. Voor sociale verhuurders met minder dan honderd woningen werd een aparte regeling gemaakt, waarbij de

compensatie bestaat uit subsidiëring van verduurzamingsmaatregelen, maar al in november heeft het LHB samen met de Federatie Het Behouden Huis na lezing van het wetsontwerp de minister laten weten dat de regeling vrijwel geen toegevoegde waarde heeft voor monumenten. Het ministerie heeft vervolgens een aanvulling op de regeling gemaakt, specifiek voor rijks- en gemeentemonumenten, eveneens becommentarieerd door het LHB. Huib meende dat ook al is er sprake van een verbetering het in de praktijk zal moeten blijken of de regeling succesvol wordt.

Jan Willemink lichtte vervolgens de voortgang van het zonnenveldenproject toe. Tot nu toe is landbezit van vijf hofjes beoordeeld. De enige optie nu is land in de Zilk dat eigendom is van het hofje In den Groenen Tuin. Daar is een melkveehouderij gevestigd pal naast een Natura 2000-gebied. Ten gevolge van het staken van dit bedrijf kan de provincie stikstofrechten

Oude en nieuwe visueelisatietechnieken. Rianne den Ouden van De Groene Grachten licht het verduurzamingsrapport toe.

Het fraaie regentenhuis van het Asyl. Brielse geuzenvlaggen wapperen aan de gevel van het Asyl.

verkrijgen en wordt woningbouw naast de aanleg van zonnevelden mogelijk. De provincie heeft deze locatie al eerder aangewezen als mogelijk geschikt voor zonnevelden en binnenkort volgt daar nog overleg over.

Een volgende onderwerp was de verduurzaming van hofjes. Het Ministerie van OCW heeft in samenwerking met het LHB een onderzoek naar verduurzaming van hofjes opgezet en fungeerde als opdrachtgever en financier van het on-

derzoek. Het onderzoek werd uitgevoerd door verduurzamingsadviseur De Groene Grachten uit Amsterdam, onder leiding van Rianne den Ouden die het rapport vervolgens presenteerde aan de aanwezigen. De Groene Grachten benadrukt in het rapport vijf belangrijke componenten voor verduurzaming: isolatie, ventilatie, verwarming, elektriciteit, water en groen, die kunnen dienen als uitgangspunt voor het uitvoeren van duurzaamheidsmaatregelen. Enkele financiële modellen werden gepresenteerd, waarbij ook eventuele financieringsbronnen werden belicht. De focus in het rapport ligt enerzijds op behoud en anderzijds op toekomstbestendigheid. De presentatie was aanleiding voor vele vragen over de mogelijkheden en onmogelijkheden van het verduurzamen van monumenten. Het is duidelijk dat verduurzaming van de hofjes voor de komende jaren een grote uitdaging blijft.

Na afloop bedankte Huib de sprekers. Hij reikte aan burgemeester Rensen voor zijn toespraak en aan Rianne den Ouden voor haar presentatie de volledige Hofjesreeks uit. Leendert Klok ontving namens de regenten van het Asyl een steentje als dank voor het meer dan voortreffelijk organiseren van deze dag.

Na de lunch werd onder leiding van gidsen in groepjes door Brielle gewandeld. Buiten voor de Sint-Catharijnekkerk staande was goed te zien dat deze nooit is 'afgebouwd'. De bedoeling was dat

deze kerk ooit groter en de toren hoger dan de Domkerk in Utrecht zou worden, doelen die niet werden gehaald toen het geld op bleek. Desalniettemin is deze kerk een indrukwekkend gebouw, binnen zowel als buiten. De stad is sterk verweven met diverse gebeurtenissen uit 1572. Bij de viering van de inname in 1872 werd niet alleen het Asyl gesticht maar ook het Geuzengesticht Wilhelmus van Nassauwen, dat werd opgericht ten behoe-

Niet alleen het Asyl, ook het gereformeerd weeshuis van Brielle dankte zijn ontstaan aan het derde eeuwfeest van de inname van Den Briel.

Wandelen door het fraaie Brielle.

De Nymf van de Vrijheid.

ve van gereformeerde wezen. Op de gevel prijkt een stoere geus met een Nederlandse vraag en een fez-achtig hoofddeksel met daarop een halve maan, een herinnering aan de geuzenleus 'liever Turks dan Paaps'.

Er werd ook een bezoek gebracht aan de bedevaartskerk gewijde aan de Martelaren van Gorcum, gebouwd op de plaats waar

Gevelsteen met interieur van een 17de-eeuws schooltje.

zij terecht werden gesteld. De wandeling eindigde met een bezoek aan de fraaie regentenkamer van het Asyl en een van de woningen van een van de bewoonsters. Deze hoekwoning was door haar ligging en extra raam een uiterst lichte en prettige woning. Er werd ook verteld dat de woningvleugel op termijn gestabiliseerd

zal moeten gaan worden, hetgeen een forse uitdaging zal zijn. De voorjaarsbijeenkomst werd ten slotte afgesloten met een borrel in de Sint-Catharijnekkerk. De naajaarsbijeenkomst zal plaats vinden in een ander 'jarig' hofje, het Hofje van Aerden in Leerdam.

ONDERZOEKSRAPPORT VERDUURZAMEN VAN HOFJES VERSCHENEN

In *Hofjeskrant* 49 (2022), bladzijde 13 werd gemeld dat adviesbureau De Groene Grachten te Amsterdam, in opdracht van het Ministerie van VWS en in overleg met het Landelijk Hofjesberaad, bezig was met een onderzoek naar de verduurzamingsmogelijkheden van hofjes. Inmiddels is dit onderzoek verspreid onder de hofjes aangesloten bij het Landelijk Hofjesberaad. Het is nog altijd mogelijk dit rapport op te vragen bij het secretariaat.

Het eerste deel van het rapport bestaat uit een nulmeting op basis van onderzoek in databases, bezoeken aan drie hofjes en 31 door hofjesbesturen ingevulde enquêtes. Nagegaan is hoe hofjes zijn gebouwd en vormgegeven, wat hun monumentale waarde is, hoe ze zijn ingepast in de omgeving, welke maatregelen er in de loop der jaren al genomen zijn en hoe die hebben uitgedaan. Uit deze nulmeting destilleert het bureau uiteindelijk twee typen hofjes: een tweelaags en een drielaags type, beide met zadeldak.

Vervolgens heeft het bureau bij de drie

bezoekte hofjes een onderzoek naar warmteverlies gedaan. Bij de meeste hofjeswoningen bleek dat vooral via de gevel en daken te gaan: aangeraden wordt daarom om die voorrang te geven bij isolatiemaatregelen.

In het laatste deel van het rapport worden de mogelijkheden gepresenteerd die hofjes hebben om te verduurzamen. Het bureau geeft toe dat er grote verschillen zijn tussen hofjes en dit deel is dan ook wat lastig te lezen vanwege de vele mogelijke opties. De zogenaamde *quick wins* op het gebied van energiebesparing zijn het makkelijkst toe te passen en veel van deze maatregelen worden dan ook al toegepast.

Raamisolatie is de volgende, minst ingrijpende optie. Bij meer ingrijpende verduurzamingsmaatregelen als gevel- en dakisolatie raadt het bureau aan om een op het hofje toegespitst onderzoek te laten doen, om te zien of dit mogelijk is zonder de monumentale status van het hofje aan te tasten. Ook de stukken over de andere mogelijke maatregelen op het gebied van

ventilatie, warmteterugwinning, zonnepanelen en dergelijke zijn voornamelijk een theoretische opsomming omdat de verschillen tussen hofjes te groot zijn om concrete adviezen te kunnen geven.

De kosten voor al deze maatregelen lopen zeer uiteen, afhankelijk van de gekozen maatregelen. Er is echter een handig lijstje opgenomen van mogelijke subsidies en leningen voor verduurzaming. Al met al biedt het rapport een mooi beginpunt, maar er is voor hofjesbesturen die willen verduurzamen nog veel uitzoekwerk te doen en het zal belangrijk blijven om met elkaar ervaringen uit te wisselen.

OP PAD MET ANALYTISCHE MAQUETTES VAN HOFJES

Hofjes zijn een dankbaar studieobject voor studenten Bouwkunde om te leren hoe een kwalitatieve en duurzame woonomgeving in de stad te ontwerpen: als eerste is het interessant hoe de hofjes, als stille groene oases met toch het beeld van collectiviteit, verstopt liggen in het stedelijk weefsel. Het is privaat terrein, maar veelal wel publiek toegankelijk. Met een architectuur die de toegankelijkheid subtiel regisseert, wordt bezoekers de vraag gesteld of men er wel of niet in mag.

De tweede bijzondere kwaliteit is het concept om met privaat kapitaal kleinschalige sociale huisvesting te realise-

ren, met als tegenprestatie 'eeuwige herinnering' aan de stichter. Iets waar toegewijde regenten vaak eeuwenlang door hun zorgvuldig beheer aan bijdragen. Daarbij

is het een belangrijke woonkwaliteit dat iedere bewoner er zijn eigen huishouden voert maar ook deel is van een vorm van gemeenschap.

Boven en onder: maquettes van Nederlandse hofjes, gemaakt door Delfse studenten bouwkunde onder leiding van Willemijn Wilms Floet.

De tentoonstelling bij het KeileCollectief in Rotterdam.

Een derde bijzonderheid is dat de eeuwenoude hofjestradiatie in het ontwerp van nieuwe hofjes altijd rekenschap aflegt ten opzichte van het archetype (voordeuren van de huizen aan het hofje, de achterkant een dichte gevel, een gereguleerde toegang tot een binnenterrein) én de eigentijdse

architectuur. Het gaat dan over materialen, proporties, detaillering en comfort, maar ook over hoe maatschappelijke verhoudingen tussen stichter, regenten, bewoners en de wisselwerking met de stad in de architectuur tot uitdrukking zijn gebracht.

Sinds vijf jaar is het analyseren van de architectuur van het hofje onderwerp van een vierdejaars vak op Bouwkunde TU Delft onder leiding van dr. ir. Willemijn Wilms Floet (universitair docent Methoden, Analyse en Verbeelding; gepromoveerd op de architectuur van hofjes) en ir. Geert Coumans (universitair docent Vormstudies). Opgave in dit vak is om bovengenoemde kwaliteiten van hofjes als ontwerp zichtbaar te maken in de vorm van maquettes. Het is niet de bedoeling om de hofjes realistisch na te bouwen, maar juist bijzonderheden er uit te lichten. Door te abstraheren wordt grip verkregen op de belangrijke ontwerpprincipes, van waaruit nieuwe ideeën zich vormen. Al vanaf het begin van het vak is het de ambitie om de beste analytische maquettes tentoon te stellen. Afgelopen zomer dienden zich twee momenten aan, in Rotterdam en in Haarlem.

Tijdens de Rotterdamse architectuurmaand in juli 2022 organiseerde het KeileCollectief een tentoonstelling over

collectieve woonvormen naar aanleiding van de toekomstige transformatie van de Merwe Vierhavens tot een gemengd woonwerkgebied. In de visie van het KeileCollectief zouden huidige gebruikers een veel belangrijkere stem moeten hebben in de gebiedsontwikkeling en moet er betaalbare huisvesting komen voor mensen die er ook werken. Het concept van hoven, dat beslotenheid, bescherming en beschutting biedt aan een woonomgeving, biedt inspiratie hoe huizen te realiseren midden in dit industriële gebied. Naast echte hofjes van liefdadigheid waren hier ook maquettes en tekeningen te zien van voorbeeldige 20ste-eeuwse Rotterdamse woningbouwprojecten, die duidelijk voortbouwen op de ideeën van het hofje, zoals het Justus van Effencolplex, het U-vormige Vroesenlaanblok en het Heliport-complex.

Een andere selectie van de maquettes sierde het 25-jarig jubileum van het Landelijk Hofjesberaad in het prachtige laat-18de-eeuwse Hodshonhuis in Haarlem. Tegenover de stijkkamers, in de buurt van de portretten van beroemde wetenschappers en het bijzondere gezelschap kwam het studentenwerk heel mooi tot zijn recht.

Willemijn Wilms Floet

Delftse maquettes in de wandelgangen van het Haarlemse Hodshonhuis.

EEN NIEUWE VOORZITTER

Laat ik mezelf eerst eens voorstellen. Mijn naam is Raymond Brood, 63 jaar oud en getrouwd met Monique. We hebben vier volwassen kinderen en wonen in Heemstede. Ik ben sinds 2007 regent van Hofje Codde en van Berestejn (CVB). Het college van regenten bij CVB bestaat uit drie echtparen zodat ook mijn vrouw regent is. Tevens ben ik al weer enige jaren regent van het hofje De Gravinnehof. Beiden zijn gevestigd in Haarlem.

De komende en de gaande voorzitter, Raymond in gesprek met Huib.

Daarnaast ben ik actief in de landelijke politiek als beleidsadviseur van de mede door mij opgerichte partij GOUD (Goed OUDer worden), in de Tweede Kamer nu nog werkend onder de naam Fractie Den Haan. In het verleden ben ik directielid geweest van een aantal bedrijven op het gebied van pensioenen, verzekeringen en vermogensbeheer, zowel in Nederland als in het buitenland. Toen Jan Willeminck twee jaar geleden zijn afscheid aankondigde, heb ik me kandidaat gesteld voor het penningmeesterschap. Ik had toen niet verwacht dat ik al binnen één boekjaar door zou schuiven naar de positie van voorzitter.

Al enige decennia heb ik me verdiept in de demografische ontwikkeling van Nederland. De effecten zien we onder andere op de woningmarkt. Er zijn nauwelijks passende woonvormen voor alleenstaanden, zowel oud als jong. Er heerst grote eenzaamheid en ook een gevoel van zorgzaamheid en veiligheid is ver te zoeken. Het is dan ook niet vreemd dat men als oplossing juist weer naar vormen van geclusterd wonen zoals hofjes kijkt. Nu zijn er wel nieuwe vormen zoals de knar-

renhoven, maar dat is toch iets anders dan onze woonvormen waar het in de regel om sociale woningbouw gaat. Ook zijn er woningbouwverenigingen die hofjes bezitten maar daar is veelal het element van sociale besturing en cohesie onvoldoende ingevuld.

We kunnen daarom trots zijn op onze unieke hofjes, vaak eeuwen oud en bestuurd door vrijwilligers. We beleven echter uitdagende tijden. De verduurzaming is een kostenpost waar velen van u tegen opzien omdat veelal de financiële middelen niet of niet voldoende aanwezig zijn. Tot nu toe zijn de subsidies van de overheid ook nog zeer beperkt. We worden nu ook nog eens geraakt door zeer snel gestegen en hoge energiekosten. Daarbij helpt het ook niet dat de regering huurverhogingen beperkt en wil beperken. Enerzijds moeten investeren en anderzijds huren bevriezen lijkt een moeilijk haalbare opdracht. Ik zie het als voornaamste taak van het bestuur de belangen in Den Haag te behartigen. Tevens ben ik blij met de komst van Taetske van Dijk die de portefeuille bouw en verduurzaming heeft binnen het bestuur.

Het bestuur heeft nu in een korte tijd meerdere wisselingen ondergaan maar met Cees Schinck en Mariëlle Gielink en natuurlijk Joke Slootheer beschikken we nog ruim voldoende over 'het geheugen'. Zelf draag ik mijn penningmeesterschap over aan Lout de Roos. Samen vormen we een enthousiaste groep die de belangen van de hofjes zullen gaan behartigen.

Voor een goedwerkend Landelijk Hofjesberaad is niet alleen de inzet van het bestuur nodig, maar ook van ruimhartige inbreng van u allen. De bijeenkomsten van de hofjes worden telkens goed bezocht. Dat is van groot belang. Niet alleen om elkaar te kennen en de gezelligheid maar ook om ervaringen uit te wisselen. We willen graag overleggen hoe we dit verder vorm kunnen geven door bijvoorbeeld uw ervaringen periodiek te bundelen en of via de Hofjeskrant of digitaal te verspreiden. We hoeven immers niet allemaal het wiel steeds opnieuw uit te vinden. Ik hoop u snel te spreken bij een volgende bijeenkomst.

Raymond Brood

HOFJESNIEUWS

LEIDSE HOFJESCONCERTEN: 3 EN 4 SEPTEMBER 2022

De Leidse hofjesconcerten werden in september 2021 voor het eerst na de coronapandemie weer georganiseerd. Het festival lijkt zijn vaste plaats in de Leidse agenda wederom veroverd te hebben, zij het niet meer met Pinksteren maar in september. De concerten werden gegeven op 30 locaties, waarvan 25 in hofjes. Ook dit jaar werden de concerten zeer goed bezocht. Traditiegetrouw komt een zeer uitgebreide waaier aan muziekstijlen aan bod, dat was ook nu weer het geval: van klassiek tot wereldmuziek en jazz. Verrassend was het optreden van kamerkoor Het Zingende Hart, die met acteurs in vroeg 20ste-eeuws kostuum een muzikale stadwandeling maakte langs dezelfde route die Mahler en Freud door Leiden liepen in 1910. Het optreden vormde een mengeling van theater en zang. Een impressie van de concerten is terug te vinden op de website www.leidseglibber.nl/videos.

Musici traden weer op in de Leidse hofjes.

WOZ IN AMSTERDAM

Op 29 september 2022 kwam het Amsterdams Hofjesberaad bijeen in het Occo Hofje aan de Nieuwe Keizersgracht. Onderwerp van gesprek was dit keer de waardebeoordeling van de WOZ voor de verschillende hofjes in de hoofdstad. Drie ambtenaren van de gemeente Amsterdam legden aan de verzamelde hofjesbestuurders uit hoe zij de waarde bepalen van een woning. Het contact met hen was gelegd door Cees Schinck van het Grill's hofje, die al eerder met Daan van den Briel en de ambtenaren verschillende hofjes hadden bezocht.

Het was duidelijk een onderwerp dat leefde: aanwezig waren vertegenwoordigers van het Begijnhof/Sint-Andrieshofje, Vereniging Hendrick de Keyser, het Claes Claesz Hofje, het Venetiahofje/Suyckerhoffhofje, het Grill's Hofje, het Lutherhof/Augustanahof, het Occo Hofje, het Raepenhofje en het Van Brants Rushofje.

Accountmanager Yvonne Bakker legde uit hoe de gemeente werkt met de oppervlaktematen van een woning en een aantal criteria op het vlak van kwaliteit, ligging, staat van onderhoud en de voorzieningen in de buurt op grond van waarvan een woning wordt ingedeeld in een bepaald belastingtarief. Omdat hofjeswoningen nooit verkocht worden moet men afgaan

op de verkoopwaarde van een vergelijkbare woning, maar om beter vast te stellen of een hofjeswoning daarmee echt valt te vergelijken heeft de dienstdoende ambtenaar meer gegevens nodig of komt een gemeentelijke taxateur langs op uitnodiging. Hoofddoel is immers, aldus Bakker, het voorkomen van dure en tijdrovende bezwarenprocedures.

De ambtenaren kregen veel vragen en opmerkingen, onder andere over de monumentale status van hofjeswoningen, die sociale huurprijzen berekenen en met hoge onderhoudskosten zitten. In andere steden hebben monumenten vaak een lagere WOZ-waarde, maar de woningprijzen in Amsterdam zijn zo hoog dat de gemeente Amsterdam daar geen rekening mee houdt – ook monumenten zijn gewild in de hoofdstad. Duidelijk is wel dat ook in andere steden de waardebeoordeling van de WOZ van hofjes aan de orde is. Vooral nog lijkt het zaak zoveel mogelijk aan te sturen op maatwerk door voortijdig met de gemeentelijke ambtenaren om de tafel te gaan zitten, zo leek de uitkomst van het gesprek. Na afloop kregen de ambtenaren een drietal exemplaren van de Hofjesreeks en nog een kleine rondleiding door de kapel en de regentenkamer van het Occo Hofje. Verschillende hofjes zullen met hen contact opnemen over de waardebeoordeling voor het komende jaar.

De regentenkamer van Meermansburg, het grootste hofje van Leiden.

HERLEVING LEIDS HOFJESBERAAD

Eind jaren zestig kwam in Leiden het eerste stedelijke hofjesoverleg tot stand, later volgden andere steden dit goede voorbeeld. Het Leidse overleg vormde ook de basis van het landelijk hofjesoverleg, samen met Amsterdam en Haarlem. Het overleg werd opgericht omdat de Leidse hofjes zich in deze periode in hun bestaan bedreigd voelden: er was weinig aandacht voor monumenten, pas vanaf 1974 werd een gemeentelijk monumentenbeleid ontwikkeld. Nadat dat de dreiging was afgenomen en de subsidiemogelijkheden toenamen is de stichting in slaapstand terechtgekomen, maar nooit opgeheven.

Vorig jaar hebben enkele bestuurders

van Leidse hofjes het initiatief genomen om de stichting Leids hofjesoverleg te re-activeren. Bij een eerste consultatieronde bleek de motivatie van de hofjesbesturen groot om opnieuw actuele zaken met elkaar te delen en waar nuttig gezamenlijk naar buiten te treden. Het Leids hofjesberaad is gestart met praktische, inhoudelijke vraagstukken, de vorm van het overleg volgt de inhoud. Verduurzaming van de monumentale woningen is natuurlijk het eerste en meest urgente onderwerp. Het technische en het professionele beheer van de woningen staat als tweede op de agenda.

In november 2022 startten voor deze

onderwerpen twee werkgroepen van bestuursleden van verschillende Leidse hofjes. De werkgroepen zullen ervaringen delen en werken aan voorstellen om meer gemeenschappelijk voordeel te hebben van opgedane ervaringen en ideeën van collega-bestuurders. In het voorjaar van 2023 hoopt het Leids hofjesberaad op de eerste resultaten van de werkgroepen. De formalisering van het overleg in een passende rechtsvorm, mogelijk in een aanpassing van de nog bestaande stichting, zal pas in een later stadium aan de orde komen.

WEDEROPBOUWHOFJE DE BROUWERSKAMP GERED VAN DE SLOOP

Het wederopbouwhofje De Brouwerskamp in Doetinchem is gered van de sloop. Dit nieuws werd bekend gemaakt door wethouder Hans Dales bij de opening van de Open Monumentendag op 9 september jl. In Hofjeskrant 49 (na-jaar 2022) bladzijde 22, werd beschreven hoe woningbouwvereniging Sité Woondiensten vanwege de slechte staat van de woningen overwoog het hofje te vervangen door nieuwbouw. Ook het behouden van het hofje, maar dan wel met nieuwbouw op het groene binnenterrein behoorde tot de mogelijkheden. Op verzoek van historische vereniging Deutekom, en de erfgoedverenigingen

het Cuypersgenootschap en Heemschut schakelde de gemeente het Monumenten Advies Bureau uit Nijmegen in om een waardestellend onderzoek te doen. Deze kende het in 1951 in Delftse stijl gebouwde hofje een hoge cultuurhistorische, stedenbouwkundige, architectuurhistorische en sociaal-maatschappelijke waarde toe. De gemeente besloot vervolgens het hofje op de lijst van gemeentelijke monumenten te plaatsen, tot grote vreugde van de bovengenoemde verenigingen en de bewoners. Hiermee is sloop afgewend. Sité Woondiensten accepteert de nieuwe situatie.

De corporatie zet sterk in op verduur-

zaming en overwoog mede daarom de woningen, die erg tochtig zijn, te slopen. De verduurzaming gaat wel door, maar men zal daarbij rekening houden met de monumentenstatus. Ook nieuwbouw op het binnenterrein behoort niet meer tot de mogelijkheden. De vijf monumentale acacia's op het binnenterrein, waarvan vier in carrévorm, worden van beeldbepalende waarde geacht. Het hofje werd gebouwd als ouderenhuisvesting en werd ontworpen door Aart Wulfert van Dijkhuizen (1903-1983), jarenlang directeur openbare werken van Doetinchem.

BOEKENNIEUWS

Onder de initiatiefnemers van nieuwe hofjes is wellicht geen zo prominent aanwezig als het in 2011 ontstane Knarrenhof.

In het nieuwe boek dat Knarrenhof heeft uitgebracht wordt de lezer op de hoogte gesteld van de ontwikkelingen sinds 2018. Elk Knarrenhofproject wordt kort beschreven in het hoofdstukje Projectinformatie. Elk hofje wordt er begeleid met een mooi plattegrondje, en naast de eerste twee Zwolse hofjes (Aahof, 2017), staan er nu het Hofje van Hardenberg (2020), het Groene Hof te Gouda (2021), Hof van Zutphen (2022), het Molenhof in Zeewolde (2022), het Tijlshof in Hasselt (2022), en dan nog drie hofjes die worden verwacht voltooid te zijn in 2023. Het lijkt erop dat na een langdurige aanloop Knarrenhof belangrijke successen heeft weten te boeken, al is het aantal gegadigden vele malen groter dan het aantal gerealiseerde hofjes.

Tegelijk is het ook prima leesbaar voor wie zich niet eerder in Knarrenhof heeft verdiept, want het boek is zo opgezet dat lezing van het eerdere boek niet nodig is. Het hoofdstuk over wat Knarrenhof is en wie daar werken of zich vrijwillig voor inzetten legt uit wie en wat Knarrenhof is. Soms heeft het boek daarom wel wat van een uitgebreide reclamefolder – zo was in 2011 nog op te boksen tegen het sleetsse beeld van de bejaarde in bloemetjesjurk achter de geraniums, maar in 2022

is toch wel duidelijk dat de oudere van nu een stuk actiever is dan de generaties daarvoor, dus is het nu nog echt nodig te benadrukken dat mensen vitaal zijn? Te meer daar 51 procent van de Nederlandse bevolking nu een vijftigplusser is, aldus het boek zelf. Maar goed, het is zeer te begrijpen dat het boek ook dient als visitekaartje van Knarrenhof en het concept. Ook het hoofdstukje over ontwerpen en bouwen dient vooral ter promotie, zo lijkt het. Niet onterecht trouwens – de bouwbedrijven met wie Knarrenhof in zee gaan hechten aan langlopende banden met hun klanten en behoren niet tot de vastgoedroofridders en bouwbaronnen die er natuurlijk ook zijn in de sector en vooral voor het snelle gewin lijken te gaan.

Eerlijk is ook het hoofdstuk over de mislukkingen en de moeizame trajecten, zoals in Groningen, waar het zelfs tot een demonstratie kwam omdat het allemaal zo lang duurde. En uiteindelijk toch niet lukte, omdat de gemeente uiteindelijk koos voor de bouw van meer traditionele seniorenwoningen. Het belang van plaatselijke politiek blijkt ook uit het voorbeeld van Gouda, waar de wethouder zich inzette voor het eerste hofje en nu een tweede hofje wil, liefst grondgebonden. Het is jammer dat Gouda na de Tweede Wereldoorlog zo slordig is omgesprongen met de historische hofjes, waardoor zelfs het Hofje van Buytewech, een fraai historisch hofje en nota bene al een rijksmonument maar erg bouwvallig, werd afgebro-

ken in 1961. Misschien kan de Goudse wethouder deze historische vergissing enigszins rechtzetten en Buytewech doen laten reïncarneren in het ontwerp van een nieuw hofje.

Zeer interessant zijn de twee hoofdstukken met interviews met bewoners en met aspirant-bewoners van de nieuw gebouwde hofjes. Men is tevreden, zo blijkt uit de gesprekken met bewoners uit Zwolle en Hardenberg, maar men signaleert soms ook wel dat bijvoorbeeld in een hofje met alleen maar ouderen sommige bewoners van het eerste uur ‘krakkemikkig’ beginnen te worden, en ook dat wonen in een knarrenhof kan betekenen dat er verhoudingsgewijs veel overlijdens voorkomen. Het wonen in een hofjesgemeenschap bevat de geïnterviewden echter best, zeker vanwege de gewenste nabuurschap maar ook door de sociale omgeving gewaarborgd door het hofhuis. De bewonersvereniging lijkt goed te functioneren – al wordt er niet uitgebreid op de bestuurs- en beheersvorm ingegaan in dit boek.

Interessant is ook wat er niet in staat – of nog niet in kan staan. Hoe gaan de nieuwe meerlagige knarrenhofjes zich ontwikkelen in sociale zin? De meningen over gemeenschapsvorming in hofjes zijn verdeeld, maar elkaar kunnen zien en tegenkomen is natuurlijk een van de kenmerken van veel van de historische hofjes – je moet nu eenmaal door een poort, je ziet elkaar in de tuin zitten. Knarrenhofjes hebben natuurlijk een gemeenschaps-

Gezamenlijk tuinieren is een van de activiteiten die knarrenhofbewoners kunnen ondernemen.

ruimte – een hofhuis – en bij veel nieuwe hofjes is de hoftuin natuurlijk ook een gemeenschappelijke buitenruimte.

Het zou natuurlijk interessant zijn als Knarrenhof de verschillende bouwvormen zou vergelijken. Maakt het uit als hofjes bestaan uit grondgebonden woningen, of gestapelde? Als zodanig is het experimenteren met verschillende bouwvormen door Knarrenhof een interessant experiment op zich: kan een bepaald concept op verschillende manieren worden uitgewerkt? Het zou interessant zijn als men daar over vier jaar in een volgend boek op terug komt.

Het hofje speelt geen grote rol in de Nederlandse literatuurgeschiedenis. Slechts weinig schrijvers hebben zich laten inspireren door het leven in een hofje – misschien omdat het stereotype van de oude vrouw die in een liefdadigheids-hofje kalm, rustig en vroom haar laatste jaren beleeft weinig aanleiding lijkt te geven voor een veelbewogen verhaallijn. Sinds kort is er echter de roman *Hofje zonder Zorgen* van journalist en schrijfster Carolien Spaans (1978) die zich heeft laten inspireren door de hofjes in haar woonplaats Haarlem. Het naamloze hofje in haar boek heeft een stichtingsbestuur, oude woningen, een tot woning omgebouwde kapel en een vijver in het midden van het hofje, en een deel ervan wordt uitgebaat als het grand café Hofje zonder zorgen – een duidelijke verwijzing naar de in Haarlem bekende tearoom met uitzicht op het Proveniershof.

De roman volgt de bewoners van het hofje en hun onderlinge verhoudingen gedurende een jaar. Er wonen een ouder echtpaar van net boven de pensioengerechtigde leeftijd, een oude vrouw van tachtig, een gezin met drie kinderen, een samengesteld gezin, een jonge vrouw en een homoseksueel stel, die het ondanks al hun verschillen en afwijkende levensgeschiedenissen met elkaar moeten zien te rooien. 'Het ongemak van de poort', oftewel, in een hofje moet je vaak letterlijk door één deur. *Hofje zonder zorgen* is vooral een roman over menselijke relaties, waarbij het hofje zowel het toneel als samenbindende factor is. Ondanks het grote aantal personages is het een vlot leesbaar en onderhoudend, dikwijls humoristisch boek. De auteur houdt het tempo er flink in en het is in veel opzichten een heel menselijke, optimistische vertelling, al wordt de tragiek niet geschuwd.

In vergelijking met het gemiddelde hofje heeft het fictieve Haarlemse hofje wellicht wel een heel hoog tempo van grote

en kleine drama's en is de bevolking ook nog eens aanzienlijk diverser. Er is een stichtingsbestuur, maar dat speelt verder geen rol in het boek en ook ontbreekt een beheerder, zodat de roman wellicht wat minder 'waarheidsgetrouw' zal overkomen op de gemiddelde hofjesbestuurder. Als verbeelding van hoe een geclusterde woonvorm kan leiden tot het vormen van een kleine gemeenschap is *Hofje zonder zorgen* echter zeer geslaagd en het lezen waard.

Tot 31 december 2022 kan een lezer van de Hofjeskrant bij de boekhandel bij inlevering van de actiecode met korting een exemplaar van het boek aanschaffen.

Carolien Spaans, *Hofje zonder zorgen*, Uitgeverij Thomas Rap, Amsterdam, 2022, ISBN 978 94 004 0929 3, 320 bladzijden.

Actiecode: 904-11404
Isbn: 9789400409293
Titel: *Hofje zonder zorgen*
Auteur: Carolien Spaans
Normale verkoopprijs: € 22,99
Korting: € 3,00
Actieperiode 1-10-2022 t/m 31-12-2022

Knarrenhof, Beweging & doorstroom in wonend Nederland. €19,50 inclusief verzendkosten.

Te bestellen op de website van Knarrenhof
<https://knarrenhof.nl/knarrenhof-boek/>

JUBILEUMBIJEENKOMST 25 JAAR LANDELIJK HOFJESBERAAD

25 jaar
LHB

Op zaterdag 17 september 2022 werd in Haarlem het zilveren jubileum van het Landelijk Hofjesberaad gevierd. Het was een bij vlagen vochtige dag, maar dat deed aan de feestelijkheid van deze bijeenkomst niets af.

Klaar voor de ontvangst: het Haarlemse Hodshonhuis, eigendom van deelnemer Hendrick de Keyser.

De bijeenkomst zelf vond plaats in het Hodshonhuis, maar wie wilde kon al om 14.00 bij het Teylers Hofje aan de Koudenhorn bijeenkomen om onder begeleiding van dr. ir. Willemijn Wilms Floet een aantal mooie hofjes en hun regentenkamers te bekijken. Er was heel wat belangstelling voor de wandeling: onder de wandelaars was ook de eregast uit Engeland, voorzitter Liz Fathi

van de Almshouse Association. De aanwezigheid van Liz Fathi onderstreepte de banden met de Engelsen. Helaas had een eerder bezoek aan de AA, dat het 75-jarig bestaan vierde, geen doorgang kunnen vinden door de pandemie.

Willemijn vertelde over de bouwwijze van de hofjes en leidde de wandelaars van het Teylershofje naar het Hofje van Noblet, waar de bijzondere regentenkamer met de portretgalerijen van de re-

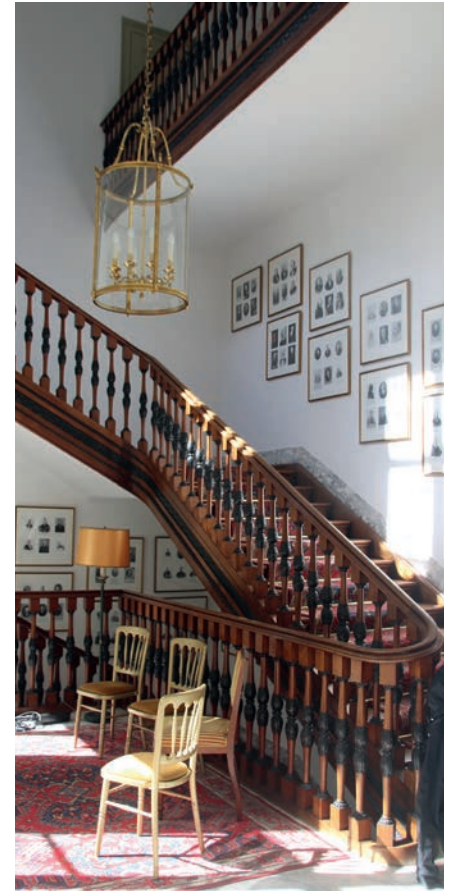
genten werden bezichtigd. Ook de huidige regenten worden nog steeds met de schilderkwast vastgelegd. Van het Hofje van Noblet werd er naar het Hofje van Oorschot en het Hofje In den Groenen Tuin gewandeld, wederom met een bezoek aan de regentenkamers. Dwars door In den Groenen Tuin heen werd er ten slotte een bezoek gebracht aan het hofje de Bakenesserkamer en het Enschedéhofje. Het was een bijzondere wandeling langs

Willemijn Wilms Floet nam tal van hofjesbestuurders mee op een wandeling langs fraaie Haarlemse regentenkamers.

De fraaie regentenkamer van Staats & Noblet.

Links de neogotische aula van het Hodshonhuis, rechts het indrukwekkende trapportaal.

het oudste en nieuwste hofje van Haarlem en de fraaie regentenkamers van drie van de Haarlemse hofjes.

Om vier uur begon het officiële programma in het Hodshonhuis. Dit stadspaleis aan het Spaarne, gebouwd in opdracht van de zeer rijke Keetje Hodshon (1768-1829), is sinds 2008 eigendom van Vereniging Hendrick de Keyser, deelnemer aan het Landelijk Hofjesberaad. Het gebouw is tevens zetel van de Koninklijke

Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen. In de in 1903 gebouwde neogotische aula vond vervolgens het jubileumsymposium plaats. De wandelgangen en de aula werden opgeluisterd met een aantal maquettes gemaakt door studenten bouwkunde van Willemijn Wilms Floet. Voorzitter Huib van Eesteren hield een feestrede waarin hij kort vertelde over de geschiedenis van het Landelijk Hofjesberaad, de omstandigheden van de

oprichting met toen nog 21 hofjes en de geleidelijke ontwikkeling naar 107 deelnemers die in totaal 145 hofjes beheren, en 3500 woningen.

De laatste jaren is het LHB steeds meer bezig met gezamenlijke belangenbehartiging richting de landelijke overheid, door de verhuurderheffing en nu door het steeds grotere vraagstuk van verduurzaming. Door middel van de Hofjesreeks, de *Hofjeskrant* en bezoeken over en weer

Maquette van het Hofje van Staats.

Dagvoorzitter Vivian Boelen verstelt de microfoon voor Huib, die zijn feestrede gaat houden.

aan de enige andere tegenhanger van het LHB, de Almshouse Association, treedt het Landelijk Hofjesberaad ook op andere wijze naar buiten, naar de deelnemers en andere geïnteresseerden. Huib onderschreef nog eens de grote vrijwillige inzet

van hofjesbestuurders, in het bestuur van hun hofje en vaak ook als bestuurder van het LHB. Verder preef hij nog de grote en jarenlange inzet van Joke Slootheer, die daarvoor applaus kreeg, en bedankte hij Willemijn voor haar inzet op deze dag.

Ook zij kreeg een hartelijk applaus.

Na deze toespraak werd de leiding van de middag overgenomen door Vivian Boelen, presentatrice en dagvoorzitter, die achtereenvolgens de professoren Peter Boelhouwer en Masi Mohammadi een

Een aandachtig publiek in de neogotische aula van het Hodshonhuis.

Van links naar rechts: hoogleraren Masi Mohammadi en Peter Boelhouwer.

presentatie liet geven over het thema geclusterde woonvormen. Peter Boelhouwer is hoogleraar Housing Systems aan de TU Delft en mevrouw Masi Mohammadi is hoogleraar Smart Architectural Technologies aan de TU Eindhoven. Hun presentaties behandelden vragen als wat is de behoefte aan geclusterd wonen, wat betekent het om geclusterd te wonen, hoe bestuur je dit en hoe en in welke mate is er inbreng van bewoners? Boelhouwer keek daarbij vanuit een macroperspectief, en Mohammadi vanuit een microperspectief.

Peter Boelhouwer, tevens adviseur van de Stichting Knarrenhof, sprak over de demografische ontwikkelingen in Nederland in de nabije toekomst en de rol die hofjes daarbij kunnen spelen. Hofjes verminderen namelijk de eenzaamheid van alleenstaanden, verschaffen kleinere woningen aan ouderen en helpen in het besparen op zorgkosten omdat ouderen daar prettig wonen. De vergrijzing van een voller wordend Nederland – 20 tot 22 miljoen wellicht – is een grote uitdaging, omdat er dan een veel grotere zorgvraag is en er te weinig huizen zijn. Er is een grote vraag naar geclusterd wonen, vanuit ouderen, alleenstaanden en mensen die hun woonlasten willen verlagen. Boelhouwer is dan ook een warm voorstander van meer nieuwe hofjes, hoe moeilijk ze ook te verwezenlijken zijn.

Masi Mohammadi ging in haar presen-

Een levendige feestborrel.

25 jaar
LHB

Flowertown Jazzband.

tatie in op de vraag hoe die nieuwe hofjes dan vorm te geven. Hoe kan men woningen zo bouwen dat mensen zich zowel verbonden met anderen als vrij voelen? Woningbouw moet gericht zijn op personen en wellicht kan moderne technologie daarbij een rol spelen. Het hofje is in elk geval zo'n mensgerichte woonvorm die mensen als het ware naar elkaar toe brengt. Daarbij is het volgens haar ook van belang mensen invloed te geven op de eigen woonomgeving, zoals bijvoorbeeld het geval is bij de nieuwe knarrenhofjes.

Technologie kan daarbij een rol spelen door de communicatie te verbeteren, maar zou ook kunnen meten hoe mensen zich in zo'n woonvorm voelen en betrokkenheid bij de omgeving stimuleren, bijvoorbeeld door zogenaamde 'slimme kunst' waarover nu ideeën worden ontwikkeld in het project 'Art of Connection'.

De beide presentaties waren aanleiding voor nog de nodige vragen en opmerkingen, waarna Huib de sprekers bedankte met voor elk de volledige Hofjesreeks en de middag afrondde. Daarna was het tijd

voor de geanimeerde borrel en aansluitend de *walking dinner* in de aangrenzende zalen. Het was kortom een geslaagd jubileumfeestje, met een terugblik op de afgelopen kwart eeuw, de wortels van het hofje en vooruitblikken naar de toekomst. In elk geval zullen de monumentale hofjes aangesloten bij het Landelijk Hofjesberaad nog lang relevant blijven voor woningzoekende Nederlanders.

Zoals Huib zei aan het einde van zijn rede: op naar de volgende 25 jaar.

Al sinds 2003 de secretaresse van het bestuur: Joke Slootheer neemt een bos bloemen in ontvangst.

Masi Mohammadi krijgt de Hofjesreeks uitgereikt, Vivian Boelen klapt goedkeurend.

EEN KWART EEUW VOORZITTERS. DAAN EN HUIB HALEN HERINNERINGEN OP

In de 25 jaar van zijn bestaan heeft het Landelijk Hofjesberaad nog maar twee voorzitters gehad: Daan van den Briel van 1997 tot 2013 en Huib van Eesteren van 2013 tot 2022. Zowel voor Daan als voor Huib was het eigenlijk niet de bedoeling zo lang aan te blijven, langer dan de formele zittingstermijn, maar door omstandigheden liep het zo. Samen kunnen ze terugkijken op een enerverende tijd en een Landelijk Hofjesberaad dat onder hun aanvoering tot een niet meer weg te denken onderdeel is van het Nederlandse hofjeswezen.

Een historisch ogenblik in 2013: na zestien jaar droeg Daan het voorzittershamertje over aan Huib.

Daan rolde de hofjeswereld bij toeval in toen hij verhuisde naar Amsterdam. De bekende remonstrantse predikant en godgeleerde Jan van Goudoever (1925-1994) vroeg hem toen of hij zitting wilde nemen in de diaconie. 'Heb je niet iets met hofjes?' vroeg Daan, en kwam zo in het bestuur van wat nu Stichting De Drie Hofjes heet, die het Venetiahof en het Suyckerhoffhof beheert. Van Goudoever was daar ook regent en tevens een leidende figuur in het overleg tussen de Amsterdamse hofjes en Daan volgde hem daarin in feite in op. Er werden

ook contacten gelegd met de Haarlemse en Leidse hofjes, en ten slotte, op aandrang van Stichting het Maagdenhuis, nam hij op zich de informele contacten een steviger basis te geven en begonnen de besprekingen die leidden tot de stichting van het Landelijk Hofjesberaad. Het Maagdenhuis zegde toe de eerste vijf jaar het LHB belangeloos geldelijk te ondersteunen, met als oogmerk dat op de lange termijn de Nederlandse hofjes gebaat zouden zijn met deze samenwerking.

Omdat Daan de initiatiefnemer was, werd hij in het nieuwe bestuur al meteen tot voorzitter gekozen. Hij stelde zich tot

doel om het aantal deelnemende hofjes uit te bouwen en kan terugkijken op een fikse uitbreiding van het aantal leden gedurende zijn voorzitterschap. In het begin was alles nog zeer formeel, en spraken de deelnemers elkaar aan met meneer en mevrouw. 'Een man zonder dat zat er niet tussen'. Veel hofjes namen een afwachtere houding aan, tot duidelijk werd dat het LHB, zoals bedoeld, een platform van gelijke leden werd.

Daan stelde zich tot doel het ijs te breken en werd daarbij geholpen door zijn communicatieve vaardigheden en geringe statusgevoeligheid. Hij ging naar veel bijeenkomsten, openingen en jubilea van de leden en de huismeestersbijeenkomsten van het LHB. Veel van die bijeenkomsten waren aan het einde van de middag, hetgeen hij makkelijk kon combineren met zijn werk.

Er werden ook andere initiatieven ontplooid om de onderlinge band te verstevigen. Andries de Jong, directeur van het Maagdenhuis tussen 1996 en 2001, zei Daan dat het LHB ook een krant nodig had, de *Hofjeskrant*, die hij hielp opzetten en waarbij hij veel van de tekstjes schreef. Geleidelijk aan ging de krant op eigen benen staan, net als het LHB: in 2003 verhuisde het secretariaat naar Haarlem en werd Joke Slootheer de secretaresse van de stichting. Een goede zet bleek het op dikker papier en in kleur uitbrengen van de *Hofjeskrant*. Het schrijven van een voorwoord vond Daan iedere keer wel een uitdaging, maar hij kreeg er op den duur aardigheid in en zocht en vond dikwijls een kapstok waar hij zijn verhaal aan op kon hangen.

Naast de *Hofjeskrant* werden ook relatiegeschenken bedacht om de onderlinge band te versterken. Een groot succes bleken de LHB-dassen, in groen, rood en blauw uitgevoerd. Er werden er 150 van gemaakt die snel waren uitverkocht. Nog wel op voorraad zijn de inmiddels fameuze LHB-steentjes. Maarten Poldermans, Daan en zijn vrouw Liesbeth bedachten op een gegeven ogenblik het LHB-steentje, dat bij bijzondere gelegenheden

Als voorzitter sta je soms op onverwachte plekken: Huib als kanselredenaar.

aan hofjesbesturen en verdienstelijke individuen wordt uitgereikt. Zoals Daan het met Maarten verwoordde: 'we maken een steentje, want we willen er zelf ooit een'. Maarten kwam met het idee om een half rijnsteentje te laten maken, waarin het verzilverde plaatje in kon worden aangebracht. Het steentje werd uitgevoerd door de ambachtelijke steenbakkerij Biezeveld in Kerkdriel, en werd voor het eerst uitgereikt bij het afscheid van bestuurslid Rike Ruiter op 14 april 2007, samen met de bijpassende oorkonde. In de loop der jaren hebben gastvrijheid verlenende hofjes een steentje ontvangen en werd er een gegeven aan Liz Fathi, de voorzitter van de Engelse Almshouse Association. Vaak prijken de steentjes in regentenkamers.

Voorzitters in actie tijdens het Engelse bezoek.

Het contact leggen met de Engelsen noemt Daan ook als een van de hoogtepunten van zijn voorzitterschap. Op wandelvakantie in Engeland brachten Daan en Liesbeth, bemodderde wandelschoenen ten spijt, een bezoek aan het AA-kantoor in Wokingham. Het duurde even voordat de eerste kennismaking werd gevolgd door bezoeken over en weer. Een Nederlands bezoek aan het 75-jarig bestaan van de Almshouse Association kon helaas geen doorgang vinden vanwege de pandemie, maar Liz Fathi was als eregast aanwezig bij het LHB-feestje op 17 september 2022.

Een andere mijlpaal was het opzetten en ten slotte afronden van de Hofjesreeks. Het was een oude wens om de geschiedenis van het Nederlandse hofje vast te leggen, maar de verwezenlijking daarvan had een lange aanloop en leidde ten slotte via de hofjesgeschiedenisconferentie in 2011 tot het opzetten van de Hofjesreeks. Hoewel de zes delen van de reeks uiteindelijk verschenen tussen 2014 en 2021, tijdens Huibs voorzitterschap, was Daan ook betrokken bij de totstandkoming van alle delen van de Hofjesreeks.

Terugkijkend ziet Daan dat het is gelukt het LHB bestaansrecht te geven en dat het een factor van belang is geworden in de hofjeswereld, waardoor nu ook meer rekening wordt gehouden met het Nederlandse hofje. Dat laatste is onder andere te danken aan Huib van Eesteren, zegt hij. Op 2 november 2013 droeg Daan het stokje over aan Huib, en Huib droeg een steentje aan hem over. Daan werd benoemd tot erevoorzitter en is nog

Daan in actie als voorzitter.

altijd te vinden op de bijeenkomsten van het Landelijk Hofjesberaad. Waar Daan zich concentreerde op de representatie naar binnen toe, bracht Huib de volgende stap, de representatie naar buiten.

Tijdens Huibs voorzitterschap maakte het LHB de overgang – noodgedwongen ook – naar lobbyorganisatie in Den Haag. Het LHB werd als het ware 'politieker' en dat was nodig ook omdat opeenvolgende kabinetten weinig rekening hielden met de hofjes. Zo was de verhuurderheffing een bedreiging van het voortbestaan van veel hofjes die met vereende krachten door het LHB kon worden afgewend. Huib vertelt hoe de verhuurderheffing één van de grootste uitdagingen en één van de grootste successen van zijn be-

Drie voorzitters van hofjesverenigingen: Liz Fathi, Huib en Daan. Tussen Liz en Huib Jenny Pannell. Foto van het Engelse bezoek.

stuursperiode werd. Het betekende dat hij en Jan Willeminck regelmatig gesprekken en ontmoetingen hadden met niet alleen ambtenaren maar ook – belangrijker nog – de Tweede Kamerleden die wonen in hun portefeuille hadden. Al met al schat hij daar wel een jaar mee bezig te zijn geweest.

De lobby had succes: een PvdA-kamerlid diende op advies van onder andere de LHB een amendement in waarbij rijksmonumenten werden vrijgesteld, terwijl een SP-kamerlid – waar overigens geen gesprek mee was geweest – het aantal woningen waarboven men de heffing moest betalen deed verhogen. Huib, die tijdens de evaluatie van de verhuurderhef-

ving op de publiekstribune zat, was aangenaam verrast door deze amendementen die daarna in snel tempo door de minister werden overgenomen en door de Eerste Kamer goedgekeurd. Dat scheelde de hofjes grote sommen geld. Inmiddels staat de verhuurderheffing op het punt te worden afgeschaft, waarmee ook de deelnemers die geen rijksmonument zijn en boven de woninggrens zitten daarvan verlost zullen worden.

Een tweede succes ziet Huib het op de kaart zetten bij de rijksoverheid van de verduurzaming van monumentale hofjes als probleem. Dat heeft er inmiddels in geresulteerd dat het verantwoordelijke ministerie een rapport heeft laten opstel-

len door De Groene Grachten, dat hofjes een handreiking biedt om te kijken welke maatregelen al mogelijk zijn en welke niet. Verduurzaming zal echter de komende jaren zeker nog een zeer belangrijk vraagstuk blijven voor de hofjes.

Huib is verder ook zeer tevreden over de werking van het LHB, met drukbezochte bijeenkomsten met belangrijke thema's als onderwerp. Dat het Hofjesberaad een duidelijke functie heeft blijkt ook daaruit dat tijdens zijn voorzitterschap maar liefst twintig nieuwe deelnemers zich bij het LHB aansloten.

Al met al is het voorzitterschap van het LHB niet zomaar een nevenfunctie: het vraagt een stevige tijdsinvestering van de persoon die de functie vervult. Daan meende dat hij heel veel tijd, vaak in de vorm van losse uurtjes, heeft besteed aan het LHB. Gevraagd hoe hij dit zo lang kon doen, zegt Daan dat het besturen hem goed af ging en dat hij het ook heel leuk vond, met name de vele contacten die hij zo opdeed. Het maakte zijn leven afwisselend en voorkwam dat alles alleen maar om zijn werk zou draaien. Huib stelde ook vast dat hij er veel tijd aan heeft besteed: het voorzitterschap is niet iets waar de kantjes van af gelopen kunnen worden, het is een serieuze functie waarbij zowel naar binnen als naar buiten toe het LHB wordt vertegenwoordigd.

Gevraagd naar wijze woorden die Daan de volgende voorzitter wil meegeven geeft Daan als raad de zaak bij elkaar te houden. 'Zorg ervoor dat het LHB blijft voortbestaan, het heeft zijn waarde bewezen'. Er is veel onderlinge gezelligheid, maar het LHB heeft ook grote praktische waarde. Huib sluit daarbij aan door te benadrukken dat de mogelijkheid tot het delen van kennis op bijvoorbeeld het vlak van verduurzaming nog te weinig wordt benut door de deelnemers. Hij wil dan ook de hofjesbestuurders op het hart drukken daar meer gebruik van te maken en is verheugd dat er in de persoon van Taetske van Dijk nu ook een LHB-bestuurslid komt met specifiek bouwkunde en verduurzaming in haar portefeuille.

Een verder punt van aandacht vindt hij het aantrekken van jongere bestuurders, maar tot nu toe blijkt steeds dat er genoeg vijftigers en zestigers beschikbaar zijn voor hofjesbesturen die bovendien voorzien zijn van voldoende zitvlees en lang meegaan als bestuurder. Daan en Huib zien dan ook met groot vertrouwen de toekomst tegemoet: op naar de volgende 25 jaar.

VIJFENTWINTIG JAAR LANDELIJK HOFJESBERAAD IN PERSONEN EN JAARTALLEN

25 jaar
LHB

Vergaderen in Marsum. Van links naar rechts Els Elzenga, Gustaaf Witsen Elias, Daan, Cor Hoekema en Maarten Poldermans.

BESTUURSLEDEN LANDELIJK HOFJESBERAAD 1997-2022

Drs M.D. (Daan) van den Briel,
voorzitter 1997-2013

Jhr G.G. (Gustaaf) Witsen Elias,
secretaris 1997-2007

Dhr O.J. (Otto) Tromp,
penningmeester 1997-2002,
tweede penningmeester 2002-2005,
lid 2005-2007, secretaris 2007-2009,
lid 2009-2011

Mw R.E. (Rike) Ruiter,
lid 1997-2002

Drs P.F.E.M. (Pierre) Schlicher,
lid 1997-2000

Mw A.S.M. (Anneke) Heijnen,
lid 1997-2000

Dhr Ing C.M. (Cees) Hooijschuur,
lid 1997-2004

Drs J.M. (Maarten) Poldermans,
lid 1997-2016

Mr H.W.P. (Hendrik) Remmerts de Vries,
lid 1998-2000

Dhr C.S. (Cor) Hoekema,
lid 2000-2002,
penningmeester 2002-2013

Dr W.J.H. (Pim) Verwers,
lid 2001-2016

Mw E.C.M. (Els) Elzenga-Duynstee,
lid 2002-2016

Mr E.W. (Erik) Oosterbaan,
secretaris 2009-2017

Mr J.B. (Hanneke) Baars-Goettsch,
lid 2011-2019

Mr H. (Huib) van Eesteren,
voorzitter 2013-2022

Dhr Ing. J.H. (Jan) Willemlink,
penningmeester 2013-2022

Mr C.N.L.M. (Clemens) Regout,
lid 2017-2022

Mr M.P.C. (Mariëlle) Gielink,
secretaris 2017-

Dhr C.A.M. (Cees) Schinck,
lid 2020-

Mr R.G. (Raymond) Brood,
penningmeester 2022, voorzitter 2022-

Dhr L. (Lout) de Roos,
penningmeester 2022-

Ir. T.M. (Taetske) van Dijk,
lid 2022-

Regentenportret in het Begijnhof te Breda, 13 april 2019.

Regentenportret in het Hofje van Wouw, 9 april 2011.

BIJEENKOMSTEN EN GASTEREN LANDELIJK HOFJESBERAAD

8 april 1997	Oprichtingsbijeenkomst, Amsterdam	9 april 2011	Hof van Wouw, Den Haag
7 oktober 1997	Rijksdienst Monumentenzorg, Zeist	5 november 2011	Feithenhof, Elburg
7 april 1998	Pietershof & Rozenhof, Hoorn	14 april 2012	Poptagasthuis, Marsum
10 oktober 1998	Poptagasthuis, Marsum	3 november 2012	Bethlehemhofje, Leiden
17 april 1999	Stichting Haarlemse Hofjes, Haarlem	20 april 2013	Waalse Kerk, Haarlem
5 oktober 1999	Poptagasthuis, Marsum	2 november 2013	Kerkje, Schellingwoude
13 april 2000	Hofje van Nieuwkoop, Den Haag	12 april 2014	Alkmaarse hofjes, Alkmaar
8 november 2000	Lutherhof, Amsterdam	8 november 2014	Kuyl's Fundatie, Rotterdam
7 april 2001	Heilige Geestgasthuis, Groningen	18 april 2015	Ruitershof, Zutphen
31 oktober 2001	Het Oosten, Amsterdam	14 november 2015	Daal en Berg, Den Haag
13 april 2002	Hof van Alkmaar, Alkmaar	9 april 2016	Luthers Hofje, Haarlem
5 november 2002	Armen de Poth, Amersfoort	5 november 2016	Heilige Geesthofje, Den Haag
12 april 2003	Proveniershuis, Edam	8 april 2017	Stichting Hofjes Diaconie, Leiden
8 november 2003	Vrouwenhuis, Zwolle	4 november 2017	Heilige Geestgasthuis & St. Anthonygasthuis, Groningen
17 april 2004	Koninklijke Haagse Woningvereniging, Den Haag	14 april 2018	Klaeuwshofje & Hofje van Almonde, Delft
6 november 2004	Toonladder, Almere	3 november 2018	Poptagasthuis, Marsum
9 april 2005	Sint Anna Aalmoeshuis, Leiden	13 april 2019	Begijnhof, Breda
5 november 2005	Van Brienenhofje, Amsterdam	19 oktober 2019	Hofjes Codde & Van Beresteyn, Haarlem
22 april 2006	Van Aerdenhofje, Leerdam	18 april 2020	Deutzenhofje, Amsterdam – uitgesteld vanwege de pandemie
18 november 2006	Armen de Poth, Amersfoort	7 november 2020	Utrechtse hofjes – uitgesteld vanwege de pandemie, online bijeenkomst
14 april 2007	Sint Pietershof, Hoorn	12 juni 2021	Proveniershof, Edam
3 november 2007	Bakenesserhofje & Frans Loenenhofje, Haarlem	13 november 2021	Deutzenhofje, Amsterdam
19 april 2008	St. Anthonygasthuis, Bolsward	23 april 2022	Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden, Brielle
15 november 2008	Gestichten van Weldadigheid, Doesburg	17 september 2022	Jubileumbijeenkomst, Hodshonhuis, Haarlem
4 april 2009	Lenghenhof, Dordrecht	12 november 2022	Hofje van Aerden, Leerdam
31 oktober 2009	Armen de Poth, Amersfoort		
17 april 2010	Protestantse Diaconie, Amsterdam		
6 november 2010	Vrouwenhuis, Zwolle		